

Dariusz Kołodziej

Zarządzanie bezpieczeństwem we Wspólnej Polityce Celnej

Jedyną międzynarodową organizacją, która zajmuje się wyłącznie sprawami celnymi jest Światowa Organizacja Celna – WCO (*World Customs Organization*).

WCO została utworzona na mocy *Konwencji ustanawiającej Radę Współpracy Celnej* i podpisana była 15 grudnia 1950 r. (można się również spotkać z jej inną nieformalną nazwą, tj. Światowa Organizacja Celnictwa), która obecnie liczy 182 członków (stan prawny na 15 października 2017) i istnieje jako podmiot prawa międzynarodowego pod nazwą Rady Współpracy Celnej – (*Customs Cooperation Council / CCC*). W inauguracyjnej sesji uczestniczyli przedstawiciele 17 państw europejskich, tj.: Anglii, Austrii, Belgii, Francji, Grecji, Irlandii, Włoch, Hiszpanii, Holandii, Luksemburga, Norwegii, Portugalii, ówczesnej RFN, Szwajcarii, Szwecji i Turcji. W 1994 r. Rada Współpracy Celnej przyjęła nazwę jedynie roboczą/polityczną – a NIE podmiotowo-prawną. Głównym zadaniem CCC/WCO jest doprowadzenie do wysokiego poziomu bezpieczeństwa w funkcjonowaniu wspólnego prawa celnego. W ramach tej inicjatywy sporządzono, zmodernizowano oraz wprowadzono w życie wiele międzynarodowych konwencji celnych. Wydano również szereg zaleceń, zapewniających jednolitą interpretację i

stosowanie postanowień przedmiotowych konwencji. Badano m.in. techniczne aspekty systemów celnych i związanych z nimi czynników ekonomicznych. Zaproponowano członkom praktyczne rozwiązania umożliwiające osiągnięcie wyższego stopnia zgodności oraz jednolitości systemów prawnych w zakresie polityki celnej. Studiowano problemy dotyczące współpracy celnej. Rozpowszechniano informacje, które odnosiły się do przepisów oraz procedur celnych. Nawiązywano także owocną współpracę z dużą liczbą organizacji międzynarodowych. Szczególne znaczenie mają również relacje Światowej Organizacji Celnej z Unią Europejską. Przykładem tego może być fakt, że 19 marca 2001 r. Rada Unii Europejskiej postanowiła, iż ówczesna „Wspólnota Europejska” powinna ubiegać się o członkostwo w CCC/WCO. Rada UE upoważniła KE do prowadzenia rozmów w tym celu i na podstawie decyzji Rady, w kwietniu 2001 r. WE wystąpiła do Światowej Organizacji Celnej z wnioskiem o pełne członkostwo. Przedmiotowa kwestia omawiana była już na sesjach CCC w czerwcu 2001 r. i powtórnie na posiedzeniach w grudniu 2001, gdzie wówczas niektóre kraje opowiedziały się za odrzuceniem tego wniosku. Z tego powodu Rada Światowej Organizacji Celnej w 2002 zdecydowała się tę kwestię pozostawić otwartą, aż do chwili znalezienia dobrego

rozwiązania. W następstwie konfliktów na szczeblu politycznym, UE ponownie złożyła wnioski w czerwcu 2006 i tym razem został on zaakceptowany pozytywnie. W grudniu 2006 Rada Współpracy Celnej oraz Komisja Polityczna Światowej Organizacji Celnej zbadały przedmiotowe kwestie prawne i budżetowe i już lipcu 2007 Unia Europejska została przyjęta do tej organizacji.

Główne standardy bezpieczeństwa Wspólnej Polityki Celnej

Głównie po zamachu terrorystycznym z 11 września 2001 w Nowym Jorku na symbole potęgi gospodarczej i wojskowej USA, dostrzeżono globalne rozprzestrzenianie się nowych zagrożeń o charakterze terrorystycznym i przestępczości zorganizowanej i ustanowiono wiele polityk i instrumentów mających charakter przeciwdziałania im. Już w 2002 r., podczas sesji CCC uchwalono Rezolucję w Sprawie Bezpieczeństwa i Ułatwień w Światowym Systemie Dostaw Handlowych, w której zobowiązano Sekretarza Generalnego CCC/WCO do podjęcia działań zmierzających do stworzenia systemu bezpieczeństwa i ochrony międzynarodowego systemu dostaw handlowych, ochraniających przed terroryzmem, z jednoczesnym ułatwieniem legalnego handlu towarami. W niepełna 3 lata od przyjęcia pierwszej rezolucji, tj. w lipcu 2005 podczas 105/106 sesji Światowej Organizacji Celnej, przedstawiono zarys standardów (przyjętych od Unii Europejskiej) dla bezpieczeństwa i ułatwień w handlu międzynarodowym. Unijne standardy bezpieczeństwa zostały jednomyślnie zaakceptowane przez wszystkie zrzeszone w CCC kraje i zgodnie uznano, iż handel międzynarodowy decyduje o rozwoju ekonomicznym, a system handlu światowego jest narażony na zagrożenia terrorystyczne, które mogą ostatecznie wpływać na cały system ekonomiczny. Z tego względu administracja celna powinna zapewnić bezpieczeństwo

w międzynarodowym systemie wymiany towarowej oraz sprzyjać rozkwitowi ekonomiczno-społecznemu, przez ułatwienia w handlu i właściwy pobór dochodów budżetu państwa. Generalnie cała ta struktura ramowych standardów opiera się o 4 elementy, tj.:

- zastosowanie zarządzania ryzykiem (jako element bezpieczeństwa),
- harmonizacja elektronicznych systemów informacyjnych (tj. *e-Celnictwo*),
- nieinwazyjna kontrola towarów objętych procedurą eksportu (tj. prześwietlanie),
- określanie korzyści wypływających z działań administracji celnych (dla sfery biznesu).

Zbiór standardów – stworzony w UE i jednogłośnie zaakceptowany przez CCC/WCO w czerwcu 2005, jest systemem ramowych standardów zabezpieczających i ułatwiających światowy handel. Jest to próba praktycznego rozwiązania dualnego problemu funkcjonowania współczesnych łańcuchów dostaw, jakim jest z pewnością podniesienie bezpieczeństwa z jednoczesnym wprowadzeniem ułatwień w handlu międzynarodowym. To swego rodzaju mapa, wskazująca jak optymalizować zabezpieczenie międzynarodowego łańcucha handlowego z zapewnieniem postępu w ułatwieniach i uproszczeniach handlowych.

Zbiór standardów międzynarodowych w celu zabezpieczenia i ułatwienia globalnego handlu (*Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade*) przede wszystkim ma na celu:

- zapewnienie bezpieczeństwa oraz wielu ułatwień w łańcuchu dostaw,
- działanie na rzecz bezpiecznego ruchu dóbr w handlu międzynarodowym,
- wzmocnienie współpracy handlowej w ramach partnerstwa biznesowo-celnego,
- zarządzanie łańcuchem dostaw w

ramach każdego rodzaju środka transportowego,

- uwydatnianie funkcji i odpowiedzialności wszystkich uczestników łańcucha dostaw,
- wzmocnienie współpracy pomiędzy administracjami celnymi poszczególnych krajów (by poprawić zdolność w wykrywalności niebezpiecznych przesyłek).

Opracowany zbiór standardów opiera się głównie na czterech zasadach.

- Wymóg elektronicznej informacji o ładunku przed dokonaniem wysyłki i jej odbioru.
- Wykorzystywanie nowoczesnych technik bezinterwencyjnej kontroli (NII) ładunku i pojemników, z zastosowaniem sprzętu radiacyjnego zgodnie z oceną ryzyka.
- Oparcie o system zarządzania ryzykiem, w ramach którego wykorzystywane są zautomatyzowane narzędzia pozwalające identyfikować niebezpieczne transporty jak najwcześniej w całym łańcuchu dostawczym, albo jeszcze nawet przed wyruszeniem w drogę.
- Promocja kaskady korzyści z przyjętych standardów CCC, które tworzą zwiększone bezpieczeństwo łańcucha dostaw i przyczyniają się do rozwoju socjalno-ekonomicznego z powodu ułatwień handlowych – tym samym pobierane w ramach dużego obrotu należności celno-podatkowe, stanowią zwiększony dochód dla Skarbu Państwa (co również zawsze ma bezpośredni lub pośredni wpływ na rozwój gospodarczy kraju).

Powyższe 4 zasady oparte są o 2 filary, tj. celny i biznesu, co przedstawia tablica 1.

Zadaniem tak skonstruowanej platformy współpracy w ramach Europejskiego Programu Bezpieczeństwa Celnego, wzmacniającej światowy handel, jest

stworzenie lepszego bezpieczeństwa przed terroryzmem i ładu ekonomiczno-społecznego, co zapewnia korzyści:

- **rządóm** – w ochronie przed zagrożeniami zwłaszcza terrorystycznymi. Umożliwi im lepsze administrowanie należnościami celno-podatkowymi i pełniejsze stosowanie prawa krajowego oraz międzynarodowego. Zachęci do zawierania porozumień pomiędzy administracjami celnymi i innymi organami władzy, przyczyniając się do zintegrowanego oraz mobilnego zarządzania granicami oraz kontrolą celną;
- **administracji celnej** – w zakresie współdziałania, dzięki efektywnej wymianie informacji i zarządzania ryzykiem. Umożliwia też pełne spojrzenie na globalny handel, tworząc możliwości do jednakowych wymagań w zakresie zgłoszeń celnych;
- **biznesowi** – w zakresie ułatwień i uproszczeń oraz wspierania handlu międzynarodowego na arenie stosunków ekonomiczno-gospodarczych z państwami trzecimi.

Upoważniony Operator Ekonomiczny

Służby Celne dążą do pogodzenia rozbieżności wymagań w zakresie stosowania coraz większej liczby kontroli przesyłek, przy jednoczesnym unikaniu tworzenia niepotrzebnych barier w handlu. Mogą to uczynić tylko dzięki wykorzystaniu najlepszych nowoczesnych praktyk i ścisłej współpracy z przedstawicielami środowisk gospodarczych. Zmiany, które zaszły w ustawodawstwie celnym UE po 1 stycznia 2008, zmierzają w kierunku upraszczania odpraw celnych, a także przyznania przywilejów celnych wiarygodnym przedsiębiorcom. Dużym zainteresowaniem wśród podmiotów gospodarczych cieszą się instytucje prawne AEO (*Authorised Economic Operator*) oraz stosowanie procedur uproszczonych. W dzisiejszym świecie, skoncentrowanym

na rozkwicie handlu międzynarodowego, kluczową kwestią jest wdrażanie przez firmy bezpiecznego, szybkiego i efektywnego łańcucha dostaw w międzynarodowej wymianie towarów (zwłaszcza po atakach terrorystycznych z 11 września 2001 na World Trade Center w USA). W celu umożliwienia przedsiębiorcom realizacji powyższych ułatwień, Unia wyszła z inicjatywą wprowadzenia instytucji AEO, która ma na celu zwiększenie stopnia bezpieczeństwa międzynarodowych łańcuchów dostaw, poprzez zarządzanie ryzykiem i wymóg przestrzegania przepisów celnych przez podmioty gospodarcze. Jednocześnie powinna przyczyniać się do szybkości wzrostu i efektywności przepływu towarów oraz przełożyć na ułatwienia związane z korzystaniem z procedur celnych. Instytucja AEO została wprowadzona do porządku celnego UE rozporządzeniem nr 648/2005 i 1875/2006. Przepisy te regulują zasady i procedurę przyznawania pozwoleń AEO, określają obowiązki przedsiębiorcy i organów celnych, wymogi oraz kryteria, jakie powinien spełnić przedsiębiorca ubiegający się

o uzyskanie przedmiotowego pozwolenia, wskazują na korzyści z jego posiadania. O pozwolenie AEO może ubiegać się przedsiębiorca, który w ramach prowadzonej działalności gospodarczej jest włączony w czynności określone przepisami prawa celnego. Przy czym *włączenie w czynności określone przepisami prawa celnego* nie ogranicza się do włączenia bezpośredniego. O takie pozwolenie może ubiegać się np. producent towarów przeznaczonych do wywozu, nawet jeżeli formalności wywozowe są dokonywane przez zewnętrzne podmioty, np. spedytorów, logistyków lub agencje celne. Prawo UE określa mianem AEO każdego uczestnika łańcucha dostaw, który spełni określone warunki w powyższych przepisach wspólnotowych. Warunki te to nic innego jak szereg kryteriów, które przed przyznaniem pozwolenia są skrupulatnie weryfikowane w postępowaniu audytowym przez odpowiednie Służby Celne. Kryteria oceny odnoszą się pośrednio do wybranych wymagań międzynarodowych standardów w zakresie Systemu Zarządzania Jakością – ISO 9001 i Systemu

Tablica 1 **Struktura filarów według standardów CCC/WCO**

Filar celnictwa	Filar biznesowy
zarządzanie zintegrowanym łańcuchem dostaw	partnerstwo na linii cło – biznes
kontrola ładunków przez inspekcję cargo	bezpieczeństwo przez wprowadzenie AEO – Autoryzowanych Ekonomicznych Operatorów
wykorzystywanie współczesnych technik kontroli bezinterwencyjnej NII	upoważnienie i autoryzacja dla AEO
zautomatyzowany system zarządzania ryzykiem	nowoczesna technika i technologia dla transportu ładunków
identyfikacja niebezpiecznych ładunków i pojemników	komunikacja i uaktualnianie programów partnerstwa celno-biznesowego
elektroniczna informacja o dostawie ładunków	ułatwienia i uproszczenia w międzynarodowej wymianie towarowej
wymiana informacji o dokonywanych kontrolach	
sporządzanie raportów z kontroli NII wraz ze wskazaniem na rezultat plusów i minusów	
wspólna ocena bezpieczeństwa i współpracy	
integralność uczciwego pracownika z systemem	
kontrole celne na wniosek importera	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Czyżowicz W., Gwardzińska E., *Rola usług celnych w międzynarodowym łańcuchu dostaw*, w: *Funkcjonowanie łańcuchów dostaw: aspekty logistyczne, przykłady branżowe*, Brdulak H., Dulnic E., Gołębowski T. (red.), Zeszyty Naukowe SGH, nr 31/11, Warszawa 2011.

Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji – ISO 27001 oraz w zakresie Systemu Zarządzania Bezpieczeństwem Łańcucha Dostaw – ISO 28000.

- Bezpieczeństwo międzynarodowego łańcucha dostaw na rynku europejskim zapewnia system AEO, w ramach tego systemu wydawane są dwa rodzaje certyfikatów.
- Uproszczenia celne (AEOC – *Customs Simplifications*) – status ten jest przyznawany przedsiębiorcom z siedzibą w UE, którzy chcieliby skorzystać z różnych uproszczeń, przewidzianych w szczególnych przepisach prawa celnego.
- Bezpieczeństwo i ochrona (AEOS – *Security and Safety*) – status ten jest przyznawany przedsiębiorcom z siedzibą w UE, którzy chcieliby skorzystać ze szczególnych ułatwień związanych z kontrolami celnymi w zakresie bezpieczeństwa i ochrony, przy wprowadzaniu towarów na obszar celny Unii lub wprowadzaniu z tego obszaru.

Upoważniony Operator Ekonomiczny ma prawo do skorzystania jednocześnie z pozwolenia AEOC i AEOS, wtedy urząd celny, właściwy do wydawania decyzji, wydaje jedno łączne pozwolenie. Forma ta łączy dwa powyższe statusy, tj. Uproszczenia Celne / Bezpieczeństwo i Ochrona (AEOC/AEOS – *Customs Simplifications / Security and Safety*). Pozwolenie połączone zachowuje swój dotychczasowy znak AEOF. Zdefiniowany podmiot, jako AEO jest w całej Unii Europejskiej wiarygodny w zakresie wszystkich własnych operacji celnych i korzysta z prawa do wszystkich przywilejów w zakresie uproszczeń celnych oraz kontrolnych na obszarze UE. Z tego względu, do głównych kryteriów branych przez organy celne pod uwagę w zakresie przyznawania certyfikatu AEO, należy dokonanie czynności audytowych i przeglądu u podmiotu w zakresie:

- wypłacalności,

- produkcji towarów,
- historii działalności,
- usług zewnętrznych,
- procesów logistycznych,
- statystyki i procedury celnej,
- wielkości obrotów handlowych,
- przepływu i załadunku towarów,
- wyjścia i dostępu do pomieszczeń,
- przyjmowania i składowania towarów,
- systemu rachunkowości i kontroli wewnętrznej,
- wymagania w zakresie ochrony i bezpieczeństwa,
- informacji z działalności operacyjno-rozpoznawczej,
- bezpieczeństwa informacji i systemów komputerowych,
- standardów bezpieczeństwa dla partnerów zagranicznych,
- procedury tworzenia kopii, odzysku i archiwizacji danych,
- bezpieczeństwa osobistego i fizycznego oraz dokumentacji.

Według norm Komisji Europejskiej, w zakresie AEO można wskazać 7 głównych rodzajów podmiotów gospodarczych, uczestniczących w międzynarodowym łańcuchu dostaw oraz ich bardzo ważne obowiązki z punktu widzenia administracji celnych – co przedstawia tablica 2.

Postępująca integracja w ramach poszczególnych ogniw międzynarodowego łańcucha dostaw wymusza koncentracje nie tylko na jej indywidualnych ogniwach, ale także na całym łańcuchu dostaw w celu zwiększenia ich globalnego bezpieczeństwa. W międzynarodowych łańcuchach dostaw uczestniczą różne podmioty gospodarcze, które ze względu na specyfikę swojej działalności pełnią inne przypisane im funkcje. Do podmiotów gospodarczych z punktu widzenia Służb Celnich wskazanych przez KE zaliczmy: producenta, eksportera, spedytora, skład celny, agenta celnego, przewoźnika oraz importera. Jak wynika z tablicy 2, całkowite bezpieczeństwo

międzynarodowego łańcucha dostaw jest częstkową pochodną wszystkich partnerów uczestniczących w tym łańcuchu, a więc od poszczególnych ogniw biorących udział w łańcuchu dostaw i realizowanych przez nie procedur bezpieczeństwa, zależy poziom bezpieczeństwa całego łańcucha dostaw. Nie ulega wątpliwości, iż przejrzystość i wzajemne zaufanie partnerów biznesowych w ramach współczesnych łańcuchów dostaw, które działają w sieci powiązanych ze sobą struktur o przenikającym się zakresie pełnionych funkcji, jest podstawowym wyznacznikiem sprostania kryterium bezpieczeństwa w łańcuchu dostaw. Dokonujące się zmiany w międzynarodowym środowisku handlowym, którego jak widać istotnym elementem jest środowisko celne, podążają niewątpliwie w kierunku bardziej ścisłej integracji z poszczególnymi ogniwami łańcucha dostaw na arenie stosunków międzynarodowych. Takim systemem są standardy wypracowane w ramach CCC/WCO, które dążąc do ułatwień i uproszczeń w międzynarodowej wymianie towarowej, zapewniają im jednocześnie bezpieczeństwo, tzw. ramowe standardy.

Upoważniony podmiot AEO ma co najmniej 4 zabezpieczenia łańcucha dostaw, redukując obszary kontroli i przyjmując ułatwienia handlowe (uprzednio związane z trudnościami własnej certyfikacji, a także wśród swoich kontrahentów handlowych):

- odpowiedzialny jest za cały łańcuch dostaw,
- współpracuje tylko za zasadzie wzajemności z AEO,
- żąda deklaracji bezpieczeństwa od swoich partnerów handlowych,
- zawiera dwustronne porozumienia umowne ze swoimi partnerami handlowymi (np. w zakresie warunków dostawy).

Wnioski

Należy również zauważyć, iż każdy podmiot posiadający status AEO zobowiązany jest do poprawy bezpieczeństwa łańcucha dostaw i w tym względzie powinien on:

- odpowiadać za całość łańcucha dostaw, jako eksporter oraz importer,
- weryfikować autentyczność podmiotów już przed podjęciem współpracy,

Tablica 2 **Rodzaje AEO oraz ich obowiązki**

Producent	Zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony w procesie wytwarzania produktów oraz dostawy zamówionych asortymentów do klientów
Eksporter	Zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony towarów poprzez stosowanie zgodnie z przepisami celnymi formalności wyjazdowych, włącznie ze środkami polityki handlowej i niekiedy z cłem wywozowym
Spedytor	Zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony transportu towarów i samego środka transportu przed manipulacjami oraz dostępem osób trzecich, stosowanie transportowych formalności zgodnie z przepisami celnymi
Skład celny	Zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony przed dostępem osób nieupoważnionych do towaru lub przed manipulacją towarem przez osoby trzecie oraz żeby towary znajdowały się cały czas podczas ich składowania pod dozorem celnym, spełnianie obowiązków wynikających z magazynowania towarów, przestrzeganie warunków otrzymanego pozwolenia zgodnie z procedurą składu celnego
Agent celny	Stosowanie niezbędnych formalności prawnych zgodnie z przepisami celnymi, w zakresie wyboru procedury celnej do przedmiotowego towaru
Przewoźnik	Zapewnienie dokumentacji transportowej, bezpieczeństwa i ochrony transportu towarów oraz samego środka transportu przed manipulacjami i dostępem nieupoważnionych osób trzecich, stosowanie transportowych formalności zgodnie z przepisami celnymi
Importer	Zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony przyjęcia towaru, a także stosowanie się do norm i formalności prawnych zgodnie z przepisami prawa celnego – zwłaszcza w zakresie dla przywożonych towarów

- wchodzić w porozumienia w zakresie bezpieczeństwa z partnerami handlowymi,
- dokonywać wyboru podwykonawcy o statucie AEO zamiast firmy niecertyfikowanej,
- poddawać kontenery stosownej inspekcji w celu weryfikowania prawidłowości zamknięć,
- stosować standardy bezpieczeństwa wg norm i kryteriów międzynarodowych (np. ISO – PAS 17712 w przypadku zamknięć kontenerów o wysokim stopniu bezpieczeństwa).

Podsumowanie

Otrzymanie pozwolenia AEO oznacza, że podmiot dokonujący międzynarodowego obrotu towarowego jest wiarygodny i wprowadził w swoim przedsiębiorstwie procedury samokontroli, które zmniejszają ryzyko wystąpienia nieprawidłowości. Jeżeli takie nieprawidłowości wystąpią, to organ celny zostanie na pewno o nich poinformowany.

Dlatego też przepisy celne przewidują szereg ułatwień i uproszczeń dla przedsiębiorców:

- kontrole fizyczne towarów oraz dokumentów tylko w bardzo minimalnym stopniu;
- w przypadku wytypowania przesyłki do kontroli będzie ona dokonywana priorytetowo;
- w przypadku złożenia skróconej deklaracji celnej do organu celnego, podmiot zostanie powiadomiony o wytypowaniu przedmiotowej przesyłki do kontroli celnej;
- na wniosek podmiotu z certyfikatem AEO, możliwe jest dokonanie kontroli przez organ celny w innym miejscu niż urząd celny/organ celny (np. w siedzibie przedsiębiorcy);
- po zawarciu z innymi krajami przez Unię Europejską umowy o wzajemności w uznawaniu pozwoleń AEO, posiadacze przedmiotowego certyfikatu będą mieć podobne uprawnienia również w innych państwach trzecich;
- podmiot mający pozwolenie AEO zostanie wpisany na listę posiadaczy tych certyfikatów, która będzie ogłoszona publicznie przez Komisję UE, co sprawi, że będzie on postrzegany przez inne podmioty unijne oraz w państwach trzecich, jako dobry partner handlowy;
- w przypadku składania wniosków o inne ułatwienia przewidziane w przepisach prawa celnego (np. procedury uproszczone, odroczenie płatności, upoważniony nadawca i odbiorca, korzystanie ze specjalnego rodzaju zamknięć celnych, stosowanie gwarancji generalnych, uproszczone dokumentowanie pochodzenia lub statusu towarów) – organ celny nie sprawdza szczegółowo warunków i dokumentów potrzebnych podmiotowi do ubiegania się o ww. ułatwienia, ponieważ weryfikowany on był w audycie AEO.

Bibliografia:

1. Bąk T. [2011], *Bezpieczeństwo transgraniczne Polski*, Wrocław, WSOWL.
2. Bentkowska K. [2008], *Statystyczny obraz polskich przedsiębiorstw na rynkach Unii Europejskiej*, w: *Eurobiznes*, Nowakowski M.K. (red.), Warszawa, SGH.
3. Cecelski T. [2009], *Upoważniony przedsiębiorca (Authorised Economic Operator – AEO)*, w: *Prawo celne oraz podstawy INTRASTAT, VAT i podatku akcyzowego*, Cecelski T., Wolanin R., Warszawa, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.

4. Czyżowicz W., Gwardzińska E. [2011], *Rola usług celnych w międzynarodowym łańcuchu dostaw*, w: *Funkcjonowanie łańcuchów dostaw: aspekty logistyczne, przykłady branżowe*, Brdulak H., Duliniec E., Gołębiowski T. (red.), Warszawa, Oficyna Wydawnicza SGH.
5. Czyżowicz W. [2015], *Polityczno-prawne mechanizmy i organizacyjne formy zwalczania przestępstw celnych w ramach WCO*, Szczecin, Monitor Prawa Celnego i Podatkowego, nr 2/15.
6. Danet M. [2005], *First speech*, Bruksela, WCO News No. 48.
7. Dobiegała-Korona B., Doligalski T. [2010], *Zarządzanie wartością klienta. Pomiar i strategie*, Warszawa, Poltext.
8. Ireland R. [2009], *The WCO SAFE-Framework of Standards: Avoiding Excess in Global Supply Chain Security*, Brussels, WCI Research Paper No. 3.
9. Kostecki W. [2012], *Strach i potęga. Bezpieczeństwo międzynarodowe XXI wieku*, Warszawa, Poltext.
10. Lux M. [2004], *Prawo celne Unii Europejskiej*, Szczecin, BW Jan Brodziński.
11. Nowacki A. [2002], *50 lat Światowej Organizacji Cel*, Szczecin, Monitor Prawa Celnego, nr 2/02.
12. Polner M. [2010], *Compendium of Authorized Economic Operator (AEO) Programmes*, Bruksela, WCO Research Paper No. 48.
13. Senda T. [2014], *Instytucja AEO w polityce celnej UE wobec państw azjatyckich*, w: Gwardzińska E., Werner A., Wierzbicki J., (red.), *Polityka celna. Ekonomia-Prawo-Praktyka*, Szczecin, BW Jan Brodziński.
14. Scholl S. [2009], *Gegenseitige Anerkennung von AEO und C-TPAT*, Cologne, Germany Trade and Investment.
15. Walczak M. [2012], *Rola świadectwa Upoważnionego Przedsiębiorcy (AEO) oraz procedury uproszczonej w stosunkach handlowych Unii Europejskiej ze Wschodem*, w: *Tranzyt międzynarodowy Wschód-Zachód aspekty celne i logistyczne*, Czyżowicz W., Michalak T. (red.), Szczecin, BW Jan Brodziński.

Mgr **Dariusz Kołodziej**, doktorant, Katedra Prawa Administracyjnego i Finansowego Przedsiębiorstw, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.